

Christina Bukowska-Gorgoni, *Causae polonae coram Sacra Romana Rota. XV-XVII saec. Explanatio processuum et regesta documentorum*, Roma 1995, ss. 671, Pontificium Institutum Studiorum Ecclesiasticorum.

Czytelników „Roczników Nauk Prawnych” może zainteresować obszerne i zarazem cenne dzieło wydane przez Papieski Instytut Studiów Kościelnych w Rzymie, opracowane przez doc. dr Krystynę Bukowską-Gorgoni, poświęcone orzecznictwu papieskiego Trybunału Roty Rzymskiej w sprawach polskich w okresie od XV do końca XVII wieku.

Prezentowane dzieło obejmuje dwie części: 1) obszerne *Wprowadzenie* (s. 1-131) oraz 2) teksty orzeczeń *Causae coram Rota* (s. 139-590).

Pierwsza część – *Wprowadzenie* – zredagowana w języku polskim i włoskim – składa się z następujących rozdziałów: Rota – powstanie i organizacja; Podstawy postępowania przed Rotą; Postępowanie; Przekazy źródłowe; Układ i metoda opracowania. Należy zauważyć, iż jest to drugie w literaturze polskiej – od czasu opublikowania w 1957 r. pracy ks. Władysława Nachtmana (*Trybunał Roty Rzymskiej. Historia, organizacja, postępowanie*, Lublin 1957) – monograficzne opracowanie tego tematu. Przy tym publikacja Bukowskiej-Gorgoni uwzględnia wszystkie opracowania naukowe, jakie do tego czasu ukazały się w literaturze zagranicznej, oraz wyniki samodzielnych badań materiałów źródłowych, przeprowadzonych przez nią w archiwach watykańskich.

Druga część, znacznie obszerniejsza, zawiera krytyczne opracowanie 277 orzeczeń Roty Rzymskiej w sprawach z terenów I Rzeczypospolitej, jakie zachowały się w materiałach archiwalnych, z okresu od XV w. do końca XVII w. Wskazane zostały przy tym liczne informacje związane z przedmiotem sprawy. Opis każdej sprawy obejmuje dwie części. Pierwsza z nich zawiera krótkie omówienie przedmiotu i historii sporu; druga – zestawienie dokumentów, które w toku postępowania procesowego były przedstawione przed Trybunałem Roty bądź też przez Rotę wydane.

Przedmiot sporów, jakie kierowane były z Polski do Roty Rzymskiej, dotyczył głównie spraw cywilnych beneficjalnych, majątkowych lub separacji małżonków (sprawy związane ze stwierdzeniem nieważności małżeństwa w tamtej epoce podlegały kompetencji Kongregacji Soboru).

Praca jest napisana w kilku językach: *Wprowadzenie* jest w języku polskim i w języku włoskim, część źródłowa zaś – w oryginalnym języku łacińskim. Całość jest bardzo starannie opracowana pod względem metodologicznym, opatrzona w obszerny Indeks osób i miejscowości oraz Indeks rzeczowy, czyli ważniejszych zagadnień prawnych.

Dzieło to zasługuje na zainteresowanie nie tylko kanonistów, ale także innych historyków prawa ze względu na wpływ Roty Rzymskiej na orzecznictwo niższych trybunałów kościelnych i kształtowanie polskiej kultury prawnej.

Ks. Józef Krukowski

Piotr H e m p e r e k, Wojciech G ó r a l s k i, *Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego (Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., t. I, cz. I)*, Lublin 1995, ss. 189, Redakcja Wydawnictw KUL.

Ukazanie się tej książki należy odnotować z satysfakcją z kilku powodów. Przede wszystkim dlatego, że jest to kolejna część, od dość dawna opracowywanego przez środowisko lubelskich kanonistów i do dziś nie ukończonego *Komentarza do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*¹, którego przydatności, nie tylko dydaktycznej, nie można przecenić. Ponadto monografia ta, będąca całościowym opracowaniem historii źródeł i nauki prawa kanonicznego, wypełnia dotkliwą lukę w polskojęzycznej literaturze z tej dziedziny. Dotychczas używany w dydaktyce podręcznik I. Subery², którego nakład został już dawno wyczerpany, stał się opracowaniem niewystarczającym w odniesieniu do współczesnych źródeł prawa. Nie uwzględnia on bowiem, co zrozumiałe z uwagi na rok wydania, zbiorów prawa ogłoszonych po Soborze Watykańskim II, tj. *Kodeksu Prawa Kanonicznego (KPK) z 1983 r.* i *Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 r.* Z kolei podręczniki prawa kanonicznego dawne i współczesne, obejmujące całość przedmiotu, przedstawiają jedynie krótkie zarysy historii źródeł i nauki tego prawa³.

Recenzowana praca jest dziełem dwóch autorów, których nazwiska od dawna związane są z Wydziałem Prawa Kanonicznego i Świeckiego KUL. Pierwszą jej część opracował bp Piotr Hemperek, zmarły w 1992 r. profesor prawa kanonicznego, były rektor KUL. Materiał opracowany i przygotowywany przez niego do druku stanowi efekt wykładów z historii źródeł prawa kanonicznego, które prowadził przez kilkanaście

¹ Dotychczas ukazały się następujące części komentarza: t. II, cz. III: (księga II: *Lud Boży*, cz. III: *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*), Lublin 1990; t. III: (księga III: *Nauczycielskie zadanie Kościoła*; księga IV: *Uświęcające zadania Kościoła*, Lublin 1986; t. IV (księga V: *Dobra doczesne Kościoła*; księga VI: *Sankcje w Kościele*), Lublin 1987; t. VI: *Divinus perfectionis magister*, Lublin 1987.

² *Historia źródeł i nauki prawa kanonicznego*, Warszawa 1977².

³ T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. I: *Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, Olsztyn 1985, s. 87 nn.; E. S z t a f r o w s k i, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. I, Warszawa 1985, s. 28 nn. Z podręczników napisanych przed ukazaniem się KPK w 1983 r. wymienić należy znane, 3-tomowe opracowanie F. B ą c z k o w i c z a, *Prawo kanoniczne*, t. I-III, Opole 1958, w którym także został przedstawiony krótki zarys historii źródeł prawa kanonicznego.